

refert Fagnanus, in c. *Si conditiones*, h. t. quo aliquis cum quadam contraxit sub conditione, si es legitima, et post multiplicem usum et copulam conjugalem (ut putabat) rescivit, eam non esse legitimam. Ex hoc enim dictum matrimonium fuit nullum declaratum, non obstante copula carnali; quia, licet per hanc matrimonium sub conditione de futuro statim evadat validum, tamen secus est de matrimonio sub conditione de presenti, aut præterito.

23. *Matrimonium et sponsalia inter inhabiles sub conditione*: Si Papa dispensaverit, contracta secundum aliquos etiam post completam conditionem sunt nulla. — Quæritur V. De sponsalibus et matrimoniis inter habentes impedimentum, initis sub hac conditione, « Si Papa vel episcopus (in casu, quo hic potest) dispensaverit. » Ante responsonem notandum, gravissimam esse controversiam inter doctores de hac quæstione, nam Abbas, in c. *Super eo*, 5, h. t., n. 8 et ibi Ancharanus, n. 7; Joan. Andreas, n. 2. Sylvester, §. *Matrimonium*, 5. q. 9; Cardinalis de Luca, in *Annotat. ad Concil. Trident.* Discurs. 27; Diana, p. 11, tr. II, Resolut. 70, ubi pluries pro se citat Rotæ decisiones, imo perpetuam Rotæ praxin, et plures alii a Sanchez, relati lib. V, disp. 5, n. 3. volunt, tam sponsalia, quam matrimonium sub dicta conditione contractum, nulla atque irrita esse, ac proinde licere utrique etiam post obtentam dispensationem pontificiam resilire, nisi de novo contrahant. Ratio ob fundamentum ipsorum præcipuum, imo unicum est; quia hæc conditio impossibilis est, consequenter habetur pro non adjecta, juxta dicenda infra § seq. Hinc sicut sponsalia aut matrimonium ab habentibus impedimentum dirimens essent nulla, si absque tali conditione fuissent contracta, sic erunt quoque nulla, si apponitur illa conditio, utpote, quæ tanquam impossibilis, habetur pro non adjecta, juxta dicenda infra § seq.

24. *Quæ de jure fieri non possunt, impossibilia reputantur, etsi Papa dispensare valeat.* — Quod autem conditio, « Si Papa dispensaverit, » reputetur inter impossibiles, probare conantur; quia, quæ de jure fieri nequeunt, censentur impossibilia, etiamsi ex dispensatione Papæ aut principis fieri queant, prout jam diximus lib. I, tit. XL. *De his, quæ vi metusque causa*. § 3. n. 46. patetque præter jura ibidem allegata, ex l. *Inter stipulatores*. 83, § 5. et l. *Continuus*, 137. § 6, ff. de

Verb. Obligat. ibi; « Ubi omnino conditio jure impleri non potest, vel id facere ei non liceat, nullius momenti fore stipulationem, proinde ac si ea conditio, quæ natura impossibilis est, inserta esset. Nec ad rem pertinet, quod jus mutari potest, et id, quod nunc impossibile est, postea possibile fieri; non enim secundum futuri temporis jus, sed secundum præsentis æstimari debet stipulatio, cum concordantiis. » Quibus non obstantibus.

25. *Tam sponsalia, quam matrimonium sub conditione*: Si Papa dispensaverit, licita sunt. — Resp. I. Tam sponsalia de futuro, quam matrimonium per verba de presenti contractum sub conditione, « si Papa dispensaverit, » licite fiunt, et obtenta dispensatione valent in casu, quo Papa, aut episcopus licite potest dispensare, Sanchez, lib. V, disp. 5, n. 12 et 13; Pirhing, h. t., n. 27; Engel, h. t., n. 16; Bosco, p. 5, disp. 11, sect. 8, concl. 6, rem egregie probans; Coninck, disp. 29, dub. 1, concl. 5, n. 18; Pontius, lib. III, cap. xv, n. 2; Palao, de *Sponsal.*, disp. 1, punc. 16, n. 7, cum communi aliorum. Prima pars, quod licite fiant, patet, quia conditio, « si Papa dispensaverit, » honesta est, sub conditione honesta autem licitum est sponsalia et matrimonium contrahere, licet consultius ac tutius sit abstinere a matrimoniis sub conditione contrahendis per dicta n. 22, ergo.

26. *Et valida; probatur.* — Altera pars, de qua est controversia, videlicet, quod obtenta dispensatione valeant, probatur. Tam sponsalia, quam matrimonium sub « honesta et possibili conditione de futuro, » purificata conditione, valent juxta dicta n. 15 et seqq. atqui conditio, « si Papa aut episcopus dispensaverit, » est honesta ac possibilis, seu non impossibilis: ergo minorem, circa quam solam versatur difficultas, probant doctores citati a potiori taliter, quod, licet conditio, « si Papa aut princeps dispensaverit, » impossibilis, et consequenter actus sub ea factus, invalidus sit in casu, quo Papa non solet dispensare per jura n. 24, citata: tamen aliter se habeat res in casu, quo Papa solet dispensare, arg. l. *Cum servus*. 39, § fin. ff. de *Legat. I.* ibi: « Quoniam commercium eorum nisi jussu principis non sit; cum distrahi non soleant: ubi verba notant: cum distrahi non soleant. »

27. Confirmant variis exemplis ex jure, quibus constat, actus alias a jure prohibi-

tos, factos tamen sub hac conditione, « si princeps dispensaverit, » valere: sic enim juxta communissimam, et verissimam apud Sanchez, loc. cit. n. 12, valet institutio spuri sub conditione, « si princeps dispensaverit: » sic etiam licet rei feudalis venditio a jure prohibita sit feudatario; tamen si fit cum conditione, « si dominus directus consenserit, » et hic postea consentiat, valet. Item volum episcopi ingrediendi religionem sub conditione, « si Papa dispensaverit, » obtenta dispensatione valet. Rursus possunt duo exorta de beneficio lite pacisci inter se de danda pensione sub conditione, « si Papa dispensaverit, » etc.

28. *Clarior probatio: conditio*: Si Papa dispensaverit non est impossibilis, sed etiam de jure possibilis. — Verum quamvis præfata probatio bona videatur, melior tamen et clarior videtur sequens brevissima: Papa ex causa justa licite et valide de jure potest in quibusvis impedimentis solo jure ecclesiastico dirimentibus dispensare, prout omnes fatentur, etiam adversarii per dicta lib. I, tit. II, § 18, a n. 458, ergo conditio, « si Papa dispensaverit » nec inhonesta, nec impossibilis, sed omnino honesta, et etiam de jure possibilis est, hoc ipso, quod, ut supponitur, de jure licite et valide adimpleri valeat.

29. Hinc quamvis verissimum sit, quod adversarii n. 23 citati dicunt, et per jura ibidem allegata probant, ea, quæ de jure prohibita sunt, pro impossibilibus reputari, etsi Papa aut princeps in eis possit dispensare, adeoque illa simpliciter, et absque dispensatione, vel absque dispensationis conditione, quæ contractum ad licitum tempus referat, facere semper illicitum sit, et consequenter pro impossibili habeatur, tamen per hoc neutiquam probant, quod ipsa conditio, « si Papa dispensaverit, » illicita, aut de jure prohibita, consequenter impossibilis sit. Et declaratur exemplo: quia de jure prohibitum est, die veneris comedere carnes, id de jure etiam pro impossibili habetur, etiamsi Papa in hoc dispensare valeat: hinc illicitum erit sine dispensatione comedere carnes: item illicitum, simul et invalidus erit actus aut contractus sponsaliorum v. g. matrimonii sub hac conditione: « contraham tecum, si die veneris tecum comedis carnes, » initus, quia hæc conditio impossibilis et inhonesta est; utpote quæ absque dispensatione licite fieri non potest.

Tamen illicita vel impossibilis non erit conditio, nec actus ab ea initus, « comedam die veneris carnes, si Papa dispensaverit. »

30. Pariter quamvis de jure prohibitum, et consequenter impossibile sit, contrahere cum consanguineo in tertio gradu, etsi Papa in hoc dispensare valeat, cum omnis actus aut contractus sub hac conditione utpote impossibili factus, nullus sit, v. g. « Dono tibi mille, si cum consanguinea tua contrahas matrimonium, » etsi Papa in hoc dispensare valeat: tamen nec jure prohibitum nec impossibile erit contrahere cum consanguinea sub conditione « si Papa dispensaverit; » quia hæc conditio honesta et possibilis est, hoc ipso, quod licite et valide adimpleri queat.

31. Et per hoc patet ad fundamentum adversariorum, utpote qui decepti videntur in illo, quod confundant conditionem de jure prohibitam consequenter impossibilem, etsi Papa in ea dispensare valeat, cum ipsa actuali conditione, « si Papa aut princeps dispensaverit. » Unde nec quidquam pro eis probant jura ab eisdem allegata; utpote quæ præcise probant, quod conditio, quæ de jure prohibita est, impossibilis sit, et consequenter actus sub ea conditione facti irriti existant, tamen minime probant, nullusque textus allegari potest, quod conditio, « si princeps, aut Papa dispensaverit, » impossibilis sit, vel actus alias a jure prohibitus sub ea tamen conditione, nempe « si Papa, aut princeps dispensaverit, » invalidus aut illicitus existat. Quin imo extant exempla et casus, quod actus et contractus alias prohibiti a jure, sub conditione, « si Papa aut princeps dispensaverit, » liciti sint, et purificata conditione valeant, uti patet ex dictis n. 27.

32. *In casu, quo Papa licite dispensare non potest, censetur impossibilis, ac inhonesta conditio* si Papa dispensaverit. — Limitatur solummodo conclusio et doctrina hactenus allata in casu, in quo saltem licite dispensare non potest Papa, uti v. g. foret, si penitus nulla subesset dispensandi causa; quia, cum etiam Pontifex sine justa causa in jure communi dispensare licite non valeat per dicta cit. lib. I, tit. II, § 18, utique conditio, « si Papa dispensaverit, » de jure prohibita, consequenter impossibilis foret in casu, quo licite dispensare nequit. Dicitur autem in hac limitatione solummodo, quia non placet limitatio, quam faciunt non-

nulli in casu, quo non solet dispensare, vel in quo non nisi difficillime dispensat Papa; quia sive soleat sive non, dummodo licite ac valide in aliquo casu dispensare possit, jam erit conditio honesta, et possibilis, « si Papa dispensaverit, » hoc ipso, quod licite et valide impleri valeat.

33. *Resp. Ad decisiones Rotæ.* — Ad decisiones a Diana et aliis allatas respondetur, extare plures etiam decisiones contrarias pro nostra conclusione facientes, quarum plures allegat Castro Palao, *de Sponsal.* disp. 1, pun. 16, n. 10, ac novissime Gobath, tract. X, *de Sponsal.* n. 165, ubi refert, se compertum habere, in tribus instantiis pronuntiatum esse pro matrimonio, sub conditione, « si Papa dispensaverit, » etiam in casu, quo probari non poterat, post obtentam dispensationem fuisse adhibitum novum consensum: consequenter cum Rota nonnunquam ipsa rotetur, et legem non faciat, a conclusione nostra discedendum non est.

34. *Neuter eorum, qui sub conditione si Papa dispensaverit, contrahunt, tenentur procurare dispensationem.* — *Resp. II.* Quamvis neuter sponsorum, qui sub conditione, « si Papa dispensaverit, » contraxerunt sponsalia, aut matrimonium, teneatur procurare dispensationem, tenentur tamen quivis eorum in sensu diviso vel procurare dispensationem, vel proportionato tempore expectare, donec pars altera, si velit, procuraverit, nisi aliud in contractu conventum fuerit. Prima pars, quod neuter teneatur, docetur a Palao, *de Sponsal.* disp. 1, pun. 16, n. 12; Navarro, lib. IV, *Consil. de Sponsal.* consil. 2, in prima edit.; Coninck, disp. 29, dub. 2, n. 35, et aliis contra Sanchez, lib. V, disp. 5, n. 36, et alios. Ratio est, quia, uti supponitur, nullus se obligavit ad procurandam dispensationem, sed tantum ad contrahendum, « si Papa dispensaverit; » ergo ad plus obligari non potest; nam « contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur, » c. 85, *de Reg. jur.* in 6.

35. *Tenentur tamen expectare, si alter procurare velit.* — Secundam partem, videlicet, quod saltem expectare teneatur, donec pars altera dispensationem procuret, si velit, docet Gobath, tract. X, casu 4, n. 164, patetque inde, quia hoc ipse, quod sub conditione de futuro contractum inierit, expectare proportionato tempore debet, an conditio illa eveniat, necne; alias penitus inanis

esset omnis contractus sub conditione initus, quod est contra jus tam canonicum h. t. quam civile *de Demonstr. et condit.* ff. et c. *Cum concord.*

36. *Dispensationem procurans tenetur ad expensas solus.* — Cæterum quamvis velit Sanchez, loc. cit. n. 37, utrumque sponsum teneri ad expensas pro rata; quia, ut ait, est negotium commune; tamen probabilius videtur, illum solum ad omnes expensas teneri, qui nuptias anhelans, dispensationem procurat: merito enim pars altera dicere potest: « Causam tuam, et non mea magis: ego enim præcise promisi contrahere tecum, si Papa dispensaverit, dispensationem autem procurare non promisi, nec eam desidero; si tu eam desideras, tuis expensis eam procura. »

37. *Nisi aliter conventum fuerit.* — Dicitur autem notanter in conclusione, « nisi aliter in contractu conventum fuerit: » nam quia « contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur, c. 85, *de Reg. jur.* in 6, » juxta conventionem specialem specialis erit obligatio.

38. *Conditio: Si te virginem invenero, est quandoque honesta.* — Quæritur VI. Quid juris de sponsalibus, vel matrimonio contractis sub hac conditione, « si te virginem invenero? » *Resp. I.* Si hæc conditio ponitur de licita exploratione virginitatis, v. g. per inspectionem honestarum matronarum juxta c. *Causam*, 14, *de Probat.* aut per inquisitionem de vita et fama puellæ, aut alio licito modo, erit conditio honesta possibilis, consequenter de eadem sicut de cæteris conditionibus honestis possibilibus discurrendum erit. Sanchez, lib. V, disp. 16, n. 7; Navarrus, cap. xxxii, n. 66; Ledesma, *de Matrim.* q. 47, a. 5, dub. 3; Perez, disp. 16, sect. 10, n. 7 et 8, cum communi aliorum. Ratio patet, quia nihil inhonesti in ea invenitur.

39. *Quandoque inhonesta.* — *Resp. II.* Si vero præfata conditio intelligitur de exploratione virginitatis faciendâ per copulam, aut inspectionem, quam ipse sponsus peragere vult, vel alium illicitum modum, turpis est, consequenter de ea discurrendum, prout de aliis turpibus conditionibus § seq. discurremus. Doctores citati, cum communi aliorum. Ratio patet, quia talis conditio invitât ad peccandum; ergo jam hoc ipso turpis est.

§ II.

DE CONDITIONIBUS IMPOSSIBILIBUS, AC INHONESTIS
AUT TURPIBUS APPPOSITIS MATRIMONIALI, SPON-
SALITIO, AUT ALIIS CONTRACTIBUS.

40. *Si matrimonio adjicitur turpis conditio de futuro substantiæ matrimonii non contraria, valet matrimonium, et conditio habetur pro non adjecta: secus si repugnat substantiæ matrimonii.* — Quæritur I. Quid juris de matrimonio sub conditione impossibili aut turpi, sive inhonesta contracto? *Resp. I.* Si adjicitur matrimonio turpis aut impossibilis conditio de futuro, quæ repugnat substantiæ matrimonii, vitiatur, et ipso jure nullum est matrimonium. Si vero aliæ adjiciantur conditiones turpes, aut impossibiles, substantiæ tamen matrimonii non repugnantes, validum est matrimonium, et conditiones pro non adjectis habentur. Communis ac certa, textu claro c. fin. h. t. ibi: « Si conditiones contra substantiam conjugii insestantur; puta, alter dicat alteri: Contraho tecum, si generationem prolis evites: vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditioem: aut si pro quæstu adulterandam te tradas, etc. Matrimonialis contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu. Licet aliæ conditiones appositæ, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi. »

41. *Ponitur et solvitur objectio ex jure. Omnes reliqui contractus sub conditione impossibili, sunt nulli.* — Objicies. Consensus contrahentium est de substantia matrimonii per dicta supra arg. 1. *Nuptias*, 3, ff. *de Reg. jur.* sed in tali matrimonio deest consensus saltem contrahentis sub conditione impossibili ex natura, utpote qui non voluit se obligare, nisi sub conditione impossibilis apposita; quam quia evenire non posse, bene scivit, censendus est, quod nullatenus se obligare aut contrahere intenderit, arg. § *Si impossibilis*, 11, *Instit. de Inutil. stipul.* ibi: « Si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nihil valet stipulatio, » et l. *Non solum*, 31, ff. *de Obligat. et act.* ibi: « Non solum stipulationes impossibili conditione applicatæ nullius momenti sunt, sed etiam cæteri quoque contractus, veluti emptiones, locationes, impossibili conditione interposita, æque sunt nullius momenti, quia in ea re, quæ ex duorum pluriumque consensus agitur, omnium voluntas spectatur, quorum

dubio in hujusmodi actu talis cogitatio est, ut nihil agi existimetur, apposita ea conditione, quam sciant esse impossibilem. »

42. In solvenda hac gravissima instantia, et explicatione cit. c. fin. h. t. multum laborant et variant doctores. Optima videtur interpretatio ac responsio eorum, qui dicunt dispositionem dicti c. fin. § fin. h. t. tantum habere locum in casu, quo dubium est de intentione et animo contrahentis sub conditione impossibili aut turpi, an nempe serio talem conditionem adjecerit, nolens alias contrahere, an vero jocosè tantum: stante enim tali dubio præsumit Ecclesia ita contrahentem vere et absolute voluisse contrahere, et conditionem jocosè tantum adjecisse, hoc ipso, quod sciverit, talem conditionem vel ex natura, vel de jure impossibilem adimpletu esse.

43. *Matrimonium est causa favorabilis, et pro ea in dubio judicandum.* — Ratio hujus interpretationis ac constitutionis cit. c. fin., h. t., est: Tam quia in dubio semper pro valore matrimonii judicandum est c. fin. *de sentent. et re iudic.* ad evitanda gravissima scandala, et animarum pericula, quæ sequerentur ex dissolutione matrimonii forsan valide contracti, præsertim si dein aliis nubere separatim, arg. c. *Licet*, 47, in fine, *de Test. et Attest.*, ubi propterea dicitur: « Tolerabilius est aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quam conjunctos legitime contra statuta Domini separare. Tum quia matrimonium est causa favorabilis sicut testamentum, c. *Directæ*, 39, in fine, *de appell.* et cit. c. fin. *de Sentent. et re iudicat.*; ergo sicut ob hanc causam in testamento conditiones impossibiles habentur pro non adjectis, arg. l. *Obtinuit* et l. *Multa*, ff., *de Condit. et Demonstr.* ita habendæ erunt in matrimonio.

44. *Quando matrimonium sub conditione impossibili ac turpi de futuro nullum sit?* — Quod si vero ex circumstantiis constaret, aut appareret, conditionem impossibilem, vel turpem, serio adjectam fuisse, consequenter sine animo contrahendi, nisi sub illa conditione, quæ impleri vel de facto, vel de jure non potest, matrimonium utique nullum foret, Sanchez, lib. V, disp. 3, n. 16; Wagnereck, in c. *Si Conditiones*, h. t.; Pirhing, h. t., num. 18; Engel, eod., n. 12 et 13, quia tunc ecclesiæ præsumptio cederet veritati, arg. l. *Continuus*, 137, § 2, in fine, ff., *de Verb. obligat.* et ibi Glossa, §. *Nullus*.